

Широко використовуючи в своїх дослідженнях ідейно-теоретичні досягнення педагогічної науки і досвід роботи в школі з питань виховання, вдало поєднуючи практичну і науково-дослідницьку діяльність М.І. Пирогов зробив неоціненний внесок в систему естетичного розвитку учнів.

Отже, творча педагогічна активність учителя, маючи свої специфічні особливості, тому знаходиться в нерозривній єдності з іншими видами і формами виховання. Тому послаблення уваги до якоїсь із них об'єктивно знижує рівень всієї виховної роботи. У зв'язку з цим актуальною в наш час є думка М.І. Пирогова про гармонізацію педагогічного впливу, що забезпечить природний взаємозв'язок різних сфер виховання.

Дуже важливим впливом на розвиток творчої активності вчителя музичного мистецтва є гуманістичний, демократичний стиль керівництва навчально-виховним процесом. Це означає любов і увагу до кожної дитини з боку вчителя, повагу до її гідності, створення відповідних умов щодо стану здоров'я, віку, потреб, інтересів, рівня розвитку, статі, індивідуальності для різнобічного і повноцінного розвитку, оволодіння навчальною програмою.

Переконливо підтверджується положення про активність творчої діяльності вчителя видатним педагогом і експериментатором М.І. Пироговим про те, що немає жодної дитини, яка б не могла стати при належних зусиллях вихователів людиною освіченою, моральною, працьовитою. Віра в дитину - фундамент педагогічного оптимізму, творчої активності вчителя.

Література

1. Медынский Е.Н. Н.И. Пирогов: Практическая педагогическая деятельность // Медынский Е.Н. История педагогики. - М., 1947. - С.380-389.
2. Пирогов Н.И. Собр. сочинений, т.Д, Гост. изд. мед. литр. М, 1967
3. Чорний В.П. науко-педагогічна діяльність М.І. Пирогова: До 180-річчя з дня народження. - К.: Т-во "Знання" УРСР, 1990. - 32 с. (сер. "Педагогічна" №15).

УДК 373.091.4

В. Жигун,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

V. Zhigun,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ М.В. ЛИСЕНКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

REALIZATION OF PEDAGOGICAL IDEAS M.V. LYSENKO AT THE MODERN UKRAINIAN SCHOOL

Анотація. У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури висвітлено особливості впровадження ідей М.В. Лисенка в сучасний виховний процес української школи.

Abstract. In the article on the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature, the peculiarities of introducing M.V. Lysenko's ideas into the modern educational process of the Ukrainian school are highlighted.

Ключові слова. Етнопедагогічний простор, сучасна українська школа, процес виховання.

Key words. Ethnopedagogical space, modern Ukrainian school, process of education.

Постановка проблеми. Розбудова сучасної української школи спонукає до пошуку і впровадження нових педагогічних підходів, форм і методів, які б відповідали розвитку особистості, сприяло її моральних, духовних, розумових і фізичних здібностей. На сьогоднішній день важливим є збереження та продовження українських історико-культурних традицій, використання ідей української народної педагогіки у навчанні учнів початкової школи, адже шлях доручення і засвоєння світової культурної спадщини лежить через закріплення національної самосвідомості та самоцінності нашого народу. Організація виховного процесу в початковій школі спрямована на надбання культурно-історичного досвіду свого народу, традицій, звичаїв, обрядів, оберегів, формування різнобічно розвиненої, національно свідомої, життєво компетентної дитини, готової знаходити виходи із реальних життєвих ситуацій і самовиражатися, потребує не лише пошуку нових форм і методів роботи, а й звернення до народних традицій, зокрема до етнопедагогіки.

Мета. На основі вивчення та узагальнення літературних джерел педагогічної теорії і практики, впровадження ідей української етнопедагогіки в сучасній українській школі з'ясувати основні теоретичні й практичні підходи ідей М.В. Лисенка в сучасному виховному процесі української школи.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз історико-філософських джерел свідчить, що теоретико-методологічні основи виховання склалися під впливом гуманістичних ідей передових мислителів різних епох: Сократа, Платона, Арістотеля, Ф.Рабле, Я. Коменського. Питання збереження традицій виховання, відновлення зв'язків між поколіннями, єдності ідей загальнолюдського й національного виховання розглядали у своїх працях О.Ольжич, С.Русова, а також сучасні вчені: І.Бех, О.Вишневський, П.Дроб'язко, М.Євтух, В.Кузь, О.Любар, О.Сухомлинська, Д.Федоренко, Б.Чижевський, М.Ярмаченко та ін. Національна культура, народне мистецтво та його символіка є органічними складовими цілісної системи української етнопедагогіки. У фольклорних звичаях, традиціях та обрядах суспільні ідеї зливаються з естетичними у нероздільну єдність, яка має унікальну можливість впливу на особистість учня початкової школи (М.Стельмахович, Є.Сявков та ін.). А.Богущ вивчав народнопедагогічні засади виховання учня початкової школи, Н.Рогальська досліджувала проблему застосування комплексного мистецького впливу у виховному процесі надбань української народної мистецтва і використання етнопедагогіки в сучасній українській школі. Використання засобів фольклору у навчально-виховному процесі української школи висвітлюється в сучасних наукових працях Л.Артемовою, Г.Беленькою, А.Богущ, Н.Гавриш, Л.Калуською, Н.Лисенко, Т.Поніманською та ін. Разом із тим, у науково-педагогічній літературі ще недостатньо досліджено питання цілісного використання ідей української етнопедагогіки у виховному процесі початкової школи як необхідної умови формування моральної свідомості і життєвих цінностей вихованців. Тому, в українській школі важливо створити умови, де би повною мірою були використані досягнення етнопедагогіки й світової педагогічної думки відповідно до народних виховних традицій та національних звичаїв.

Виклад основного матеріалу. Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Звичаї - це не відокремлене явище в житті народу, це - втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. Ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру даного народу, що в свою чергу впливає на процес постання народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно зв'язана з звичаями народу [2].

Звичаї народу - це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому. Народні звичаї охоплюють усі ділянки громадського, родинного і суспільного життя. Звичаї - це ті неписані закони, якими керуються а найменших щоденних і найбільших всенародних справах. Звичаї, а також мова - це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ в одну націю. Звичаї, як і мова, виробилися протягом усього довгого життя і розвитку кожного народу.

Традиції, звичаї, обряди й свята - це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах, святково-звичаєва спадщина, а також мова - це ті найміцніші елементи, що об'єднують і цементують окремих людей в один народ в одну націю.

Із часу виникнення людського суспільства прогрес цивілізації відбувався завдяки тому, що від покоління до покоління, від колективу до окремої людини систематично передавалися знання, трудові навички, норми поведінки, матеріальні та духовні цінності. Кожним новим поколінням все це засвоювалося, застосовувалося в житті, розвивалося та в подальшому передавалося наступному поколінню. В ході історії склалися й утвердилися форми, засоби та механізми збереження й передачі соціального досвіду, які в сукупності називаються традицією.

Традиція (від лат. *traditio* - передача, оповідання, переказ) - це те, що передається від покоління до покоління як загальноприйняте, загальнообов'язкове, перевірене минулим досвідом, визнане необхідним для забезпечення подальшого існування й розвитку індивіда, колективу, держави, суспільства. Мета традиції полягає в тому, що закріплювати й відтворювати в нових поколіннях установлені способи життєдіяльності, типи мислення і поведінки.

Поняття традиції служить загальною назвою як для матеріальних і духовних цінностей, котрі сприймаються людьми як спадщина так і для процесу й форм соціального дослідження. Форми реалізації традиції різноманітні, але основними з них є звичай, свято й обряд. До того ж обряд може виступати елементом традиції, звичаю, свята, різновидом кожного зі них. Щоб краще зрозуміти суть та призначення обряду, необхідно порівняти його зі звичаєм та святом, які також представляють собою форми виявлення традиції.

Звичай - загальноприйнятий порядок, спосіб дій, загальноприйнята норма поведінки: те що стало звичним, засвоєним, визнаним, що увійшло у вжиток. Слово звичай походить від дієслова

звикнути, тобто привикнути, привчитися до чогось, взяти щось за звичку. Таким чином, звичай - це звичка робити щось певним чином у праці, в побуті, в суспільному, духовному житті; це звичайний давно заведений, який став звичайним порядок, однотипні масові дії, які відтворюються тривалий час. Соціальна роль звичаю та ж, що й традиції. Вона служить засобом збереження та передачі досвіду, освячення порядків і форм життя, які встановилися, регламентації й контроль поведінки індивідів, зміцнення їх зв'язку із тією нацією, суспільством, до якої вони належать. Зміст і роль звичаю й традиції по суті збігаються. Але вони відрізняються сферами дії. Сфера звичаю вужча, ніж традиції. Якщо традиція має місце у всіх сферах матеріального і духовного життя, то звичай існує лише в окремих його ділянках, головним чином у сферах праці, побуту, спілкування та сімейних відносин. Звичай неможливий там, де немає однакових чи хоча б подібних ситуацій, які повторюються, а отже неможливі й однотипні вчинки. Успадкування змісту, способу, форм діяльності (тобто традиція) властиве для всіх ділянок суспільного життя, без цього просто не було б розвитку, а така форма реалізації традиції, як звичай, який представляє собою вчинки, котрі повторюються, має місце лише там, де тривалий час існують однакові ситуації [4].

Звичай в буденному розумінні часто ототожнюється з обрядом, котрий також є однотипною дією у подібних, які тривалий час повторюються обставин. Мета звичаю - відтворити й закріпити вже вироблені способи й форми праці, спілкування, сімейно-побутових відносин, суспільної дисципліни, регулювання взаємовідносин між людьми. Мета обряду - за допомогою символів і символічних дій висловити, передати, закріпити традиційні для якого-небудь суспільства, соціальної групи ідеї, ідеали, норми, цінності, зразки життєдіяльності, викликати у його учасників відповідні почуття, настрої, переживання, створити у процесі його проведення морально-психологічну атмосферу, яка сприяла б засвоєнню соціального досвіду, котрий передається за допомогою даного обряду.

Обряд - це особлива колективна символічна дія, яка призначена для того, щоб наочно - образними засобами оформити й відзначити важливі події суспільного й особистого життя. Відмінною особливістю обряду є його символічність, умовність, образність. Обряд завжди символ тих чи інших ідей, норм, ідеалів, цінностей, відношень, повчань, символ певної дії, символічне втілення соціального досвіду. Характерним для обряду є художнє оформлення всього його комплексу. Український термін «обряд» походить від слова обряджати, що значить приводити в належний вигляд, упорядкувати, прикрасити, прибрати, зробити красивим, ошатним. За винятком похоронних і поминальних, всі обряди є радісними й святковими подіями. Обряд і свято - мають різне визначення. Свято включає в себе обряд чи обряди як необхідну складову частину, але до обряду не зводиться. Свято - біль широкє явище. Якщо в обряді головним є особлива символічна дія, то у святі - безпосередній вираз почуттів, настроїв, переживань у зв'язку з пам'ятними подіями в житті суспільства, колективу, сім'ї, особи. Таким чином, свято - день (чи дні), в який (які) урочисто відзначають значні, видатні події, історичні або календарні дати. У дні пам'яті важливих подій і дат проводилися обряди на честь кого- чи кого-небудь. Свята й обряди були і є відносно самостійними явищами культури, засобами передачі досвіду від покоління до покоління.

Звичаї нашого народу - це ті прикмети, за якими розпізнається народ не тільки в сучасному, а й в його історичному минулому. Вони вироблені віками і віддзеркалюють тисячолітній досвід народу, його світовідчуття, взаємини з іншими людьми. Невід'ємною частиною культури наших пращурів була народна родинна педагогіка. Скарбниця народної педагогіки містить перевірені віками національні виховні традиції, культурно-освітні цінності. Саме мудрість народної педагогіки викликає у сучасної молоді почуття захоплення і поваги. Переконаємось, що саме в родинному вихованні закладаються основи людяності, корінь духовності, фундамент особистості. Упродовж віків народна педагогіка складає свій досвід, зберігає і передається майбутнім поколінням [4].

Багато цікавого й корисного можна дізнатися про віковічні надбання народної педагогіки, до якої належить рідна мова, усна народна творчість, види народного мистецтва, національні традиції, звичаї, обряди, народні ігри, іграшки, сімейно-побутова культура.

У наш час вивчення народної педагогіки стає основою, важливим засобом формування особистості з дитинства. Педагогіка народу формує етнічну самовідданість, зацікавленість в її відродженні, повагу до національно-мистецької діяльності.

Ідеї етнопедагогіки мають могутній імпульс для свого подальшого творчого застосування задля формування особистості учнів початкової школи. Так, М.Лисенко зазначав, що результат використання етнопедагогіки у роботі з дітьми початкової школи забезпечується тоді, коли з народного джерела черпають систематично, а сама система виховних впливів охоплює широке використання всіх педагогічно доцільних засобів і на заняттях, і в повсякденний час [1].

Введення дітей у світ народної творчості має здійснюватися природно і просто, у міру потреби, тобто так, як воно і відбувається в повсякденному житті, без штучної награності і бутафорії. Шкільне життя має поступово набути звичного для дитини домашнього характеру, що дозволить

реалізувати наступність і взаємозв'язок у вихованні школярів початкової школи батьками та педагогами.

Ми погоджуємось з думкою М.Лисенко про те, що освітній процес в школі утруднюють не вирішені протиріччя між її змістом і змістом матеріально-орієнтованого соціуму; досить низький рівень культурологічної підготовки педагогів. Велике значення має якісна підготовка педагогів; врахування контингенту сімей та їх поглядів на виховання дітей на народних традиціях і звичаях; дослідження родинних виховних традицій, сімейного побуту; підтримка родинних звичаїв у доброзичливій взаємодопомозі і чуйному, вираженому ставленні до дітей.

М.Лисенко вважає, що у початковій школі дитині закладаються основи таких відчуттів і якостей характеру, які невидимо, але глибоко і міцно зв'язують її зі своїм корінням, національністю та походженням і вирішальною мірою впливають на формування пам'яті родоvodu, любові до своїх батьків, оточуючого дому, народу, на зародження національної самосвідомості, священного почуття відданості Батьківщині. Коли у виховному процесі широко застосовуються споконвічні засоби впливу, завдяки яким кожне наступне покоління практично продовжує національні традиції та звичаї, сімейну та суспільну культуру, учні зростають і розвиваються, засвоюючи духовні надбання народу.

В першу чергу, варто поставити завдання щодо створення цілісного «етнопедагогічного простору», що дозволить систематично здійснювати різноманітні типи і види роботи на основі етнопедагогіки. Зазначимо, що етнопедагогічний простір навчального закладу – це, складна, динамічна система, що побудована на принципах народності. Насамперед, це подвір'я і саме приміщення, споруджене у національному стилі, з використанням кращих ознак оздоблення. В оформленні інтер'єрів приміщень і класів, або окремих куточків, етнокімнат чи світлиць мають бути широко використані вироби народних майстрів, у книжкових куточках зібрані народні казки, пісеньки, забавлянки, на майданчиках – споруди та матеріали для проведення народних, рухливих та інших ігор [5].

Важливим є навчання учнів національним стравам, які вони їдять вдома, пояснювати, як їх готують, коли і на які свята традиційно вживають, чим вони корисні організму і здоров'ю людини. Задля оздоблення класу важливо використовувати вишиті рушники, писанки, виткані килими, серветки тощо. Потрібно долучати учнів до роботи в куточку живої природи, постійні мешканці якого – кімнатні рослини, бажано якнайширше представити в ньому ті, які вирощуються вдома (з урахуванням безпеки для дітей), подавати короткі відомості про їхній розвиток і використання.

Важливу роль у вихованні в дітей любові до материнської мови відіграє організація життя дитячого колективу зокрема мовного спілкування, дотримання режиму культури мови й особистий приклад педагогів. На жаль, значна частина вихователів не виявляє шанобливого ставлення до рідної дітям української мови, не володіє нею належним чином, постійно порушує мовний режим. Проте, саме досконале володіння і вживання рідної мови за будь-яких умов є доказом національної самосвідомості.

На думку М. Лисенко, виховання учнів молодшого шкільного віку на засадах української етнопедагогіки процес довготривалої практики, який великою мірою залежить від правильної організації етнопростору і врахування певних психолого-педагогічних умов:

- постійна готовність педагогів і батьків до діяльності в інноваційному ритмі при постійно змінних умовах освітнього процесу;
- співтворчість педагога і дітей щодо оволодіння вміннями і навичками успішного вирішення завдань етнічного виховання;
- надання широких можливостей для використання різних засобів етнопедагогіки у вихованні та навчанні учнів початкової школи;
- всебічне забезпечення правових, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних умов етнопедагогічного простору, які впливають на дітей, батьків, педагогів, сферу соціальних зв'язків.

Висновки. Впровадження етнопедагогіки у навчально-виховний процес сучасного української школи відкриває широкі можливості для виховання у дітей національної свідомості, любові до Батьківщини, мови, народних звичаїв і традицій, але вимагає створення відповідних умов та врахування певних особливостей, серед яких ми виділили наступні:

- врахування контингенту сімей та їх поглядів на виховання дітей на народних традиціях і звичаях та дослідження родинних виховних традицій, сімейного побуту;
- необхідність узгодження змісту і напрямків взаємодії та формування особистості зі сторони педагогів та батьків;
- важливість удосконалення змісту та форм співпраці учителя і сім'ї, підвищення якості та

ефективності спільних виховних впливів на дітей;

– систематичне впровадження етнопедагогіки у навчально-виховному процесі школи;

– широке використання усіх доцільних етнопедагогічних засобів як на заняттях, так і в повсякденному житті.

Отже, врахування даних умов та особливостей створення етнопростору в сучасній українській школі дозволить глибше інтегрувати народну педагогіку у зміст освіти, адже українське народознавство має стати підґрунтям для формування у дітей патріотичних почуттів та прищеплення загальнолюдських цінностей.

Література

1. Бровчак Л. С. Педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів /Л. С. Бровчак // Інноваційні технології в сучасній професійній освіті : науково-практична міжвузівська конференція молодих учених і студентів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Вип. 36 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С. 182-189.
2. Бровчак Л. С. Складові організаторських здібностей майбутнього вчителя / Л. С. Бровчак// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38/ Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2012. – С.134-138.
3. М.В. Лисенко у спогадах сучасників / Упоряд. О. Лисенка; ред. та комент. Р. Пилипчука. – Київ: Музична Україна, 1968. – С.459.
4. Лисенко М.В. Листи / Упоряд та прим. О.Лисенка. Вступ ст. М.Рильського. Заг. ред. Л.Кауфмана. — К., 1964. — С.291.
5. Костюк О.Г. М.В. Лисенко про суспільно-виховні функції музики // Микола Лисенко — борець за народність і реалізм у мистецтві. — К., 1965. — С.17.

УДК 37.036:78.07(092)(477)

Ю. Кордонець,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

J.Kordonets

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРЕТИЧНО-ПРАКТИЧНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНЦЯ У ФОРМУВАННІ МУЗИЧНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ

USE OF THE THEORETICAL AND PRACTICAL HERITAGE OF VASYL VERHOVYINETS IN THE FORMATION OF CHILDREN'S MUSICAL EXPERIENCE

Анотація. У статті порушена проблема впровадження елементів системи музичного виховання Василя Верховинця в навчально-виховний процес початкової школи, та визначаються можливості національного ігрового пісенно-танцювального фольклору як засобу розвитку естетичної активності учнів молодшого шкільного віку.

Abstract. The article pays attention to the introduction of elements of the system of musical education by Vasiliy Verkhovintsa in the study-upbringing process of primary school and defines the possibilities of national playing song-dancing folk-lore as means of development of aesthetic activity of students of midchildhood age.

Ключові слова: естетичне виховання, український дитячий фольклор, В. Верховинець, музична гра, «Весняночка»

Key words: aesthetic education, Ukrainian children's folklore, V. Verkhovynets, musical game, «Vesnianochka»

Постановка проблеми. В епоху духовного відродження України пріоритетна роль належить розвитку національної системи освіти і виховання, яка має забезпечити вихід молоді незалежної держави на світовий рівень. Невід'ємною складовою частиною національного виховання є музично-пісенна спадщина українського народу, його традиції, звичаї та обряди.

Елементарними основами музичної освіти у цивілізованому суспільстві володіють усі без винятку його члени. Отже, найперше завдання часу полягає в тому, щоб підібрати такі форми та методи роботи, які були б доступні і зрозумілі в музичному навчанні.

Сучасний погляд на художньо-естетичне виховання дитини передбачає єдність формування